Keneler ölüm saçıyor

Son dört yılda 30 kişinin ölümüne neden olan keneler, tedavisi olmayan Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi hastalığı yayıyor. Hastalık taşıyan kenenin ısırması durumunda önlem alınmazsa iki haftada öldürüyor. Bununla birlikte keneler aracılığıyla insanlara geçen virüsten basit yöntemlerle korunmak mümkün

Daha çok kırsal bölgelerde görülen ve iki hafta içerisinde ölümcül etkisini gösteren Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA) hastalığı, Türkiye gibi nüfusun cidi bir bölümü kırsal kesimde yaşayan ülkelerin kabusu haline geldi.

"Hyalomma" türü bir kene tarafından bulaştırılan virüs, son dört yılda Türkiye'de 30'a yakın kişinin ölmesine neden oldu. Keneler aracılığıyla insanlara geçen korkunç hastalıktan basit yöntemlerle korunmak mümkün. Bulantı, kusma, karın ağrısı, ishal gibi şikayetlerle kendini gösteren hastalıktan korunmak için özellikle kırsal alanlarda vücudun kene saldırılarına karşı kapatılması büyük önem taşıyor. Edinilen bilgilere göre, Türkiye'de KKKA hastalığının kene ısırığı sonucu ortaya çıktığı 2003 yılında tespit edildi. KKKA, hayvanlara ve insanlara kenelerin ısırmasıyla geçiyor. Hayvanlarda belirtisiz seyrederken, insanlarda öldürücü olabiliyor. Daha çok, kırsal kesimlerde yaşayan insanlar risk gruplarını oluşturuyor. Hastalık ani olarak yükselen ateş, baş ve kas ağrıları, kırgınlık, halsizlik ve iştahsızlık gibi belirtilerle başlıyor. Bulantı, kusma, karın ağrısı, ishal gibi şikayetlerle devam ediyor. Bunlara daha sonra vücudun muhtelif yerlerinde görülen kanamalar eşlik ediyor. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü ve Enfeksiyon Hastalıkları Klinik Mikrobiyoloji Uzmanı Yrd Doç. Dr. Turan Buzgan, kene ısırığı sonucu vücutta görülen kanamaların nedenini şöyle açıklıyor:

"Vücudumuzda 'trombosit' adı verilen kanama hücreleri var. Bunlar kanamayı önleyici görev yapıyor. Ancak kenelerin ısırmasıyla vücuda giren virüs yüzünden trombositlerin sayısı giderek azalıyor ve damarlarda hasar meydana geliyor. Bu da kanamaya sebep oluyor. Diş eti, burun, kulak kanaması gibi dış kanama ya da vücudun birçok yerinde morarmalar oluşarak iç kanama şeklinde de görülebilir."

Uzmanlar, hastalığın belirtilerinin, kene tarafından ısırılan kişiye virüsün geçmesini müteakip genellikle bir-üç günde ortaya çıktığını söylüyor. Bu süre, en fazla dokuz gün olabiliyor. Hastalığa yakalananların hemen hastaneye yatması hayati önem taşıyor. İki haftada kaybedilmeyen hastalar, KKKA'ya karşı ömür boyu bağışıklık kazanıyor.

Geçmişe dönük bir bulgudan bahsedilememekle birlikte KKKA, Türkiye'de ilk olarak üç yıl önce görüldü. Tokat'taki bir vakanın ardından Gümüşhane, Erzurum, Çorum ve Sivas gibi illerden de benzer bildirimlerin gelmesi Sağlık Bakanlığı'nı harekete geçirdi. Hastalığın tıp fakültesi eğitim kitaplarında yer almaması ve Türkiye'de ilk defa görülmesi teşhisi zorlaştırdı. Kan numunelerinin Fransa'ya gönderilmesiyle kenelerden geçen bir virüsün hastalığa yol açtığı ortaya çıktı. Ardından oluşturulan bilimsel komisyon hastalığın görüldüğü illerde incelemelerde bulundu. Araştırma sonucunda virüsün "Hyalomma" türü bir kene tarafından bulaştırıldığı ve virüsün Türkiye'de de çok yaygın olduğu tespit edildi. Sağlık Bakanlığı bu sonuç üzerine

Keneden kişisel korunma yöntemleri

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü Uzm. Dr. Turan Buzgan, KKKA riski olmasa bile kenelerle bulaşabilen diğer hastalıklardan da korunmak için her zaman uygulanması gereken tedbirlere dikkati çekti. Buzgan, kenelerden korunmak için gerekli kişisel tedbirleri şöyle sıraladı:

- Kene riski olan yerlerde bulunulduğunda, vücudu tamamen örtecek giysiler giyilmelidir. Kenelerin vücuda girebileceği olası açıklıkların kapatılması önemlidir. (Pantolon paçalarının çorap içine konulması, çizme giyilmesi vb.)
- Kenelerin bulunduğu alanlara gidilirken vücudun açıkta kalan alanlarına ve elbiselere cilde sürülebilen böcek kovucu maddelerin (repellent) uygulanması, korunma için etkili olmaktadır.
- Dış elbiselere, yıkamaya da dayanıklı olan, etki süresi uzun kene öldürücü ilaçlar sürülmesi etkili bir korunma aracı olabilir.
- Eve gelindiğinde vücut kene yönünden kontrol edilmeli, kene varsa bir cımbızla, kenenin deriye yapıştığı yerden tutulup sağa sola oynatılarak çivi çıkarır gibi çıkarılmalıdır. Yine risk altındaki kişilerin, vücut muayenelerini yapmaları önemlidir. Kene vücuttan ne kadar kısa sürede çıkarılırsa hastalık riski de o kadar azalmaktadır.

- Keneyi vücuttan uzaklaştırmak için sağlık kuruluşuna başvurmaya gerek bulunmamaktadır. Vücuttan kene uzaklaştırmak usulünce yapıldığı takdirde kolayca ve risksiz yapılabilecek bir işlemdir.
- Vücut üzerindeki keneler öldürülmemeli ve patlatılmamalıdır.
- Keneleri vücuttan uzaklaştırmak amacıyla üzerlerine sigara basmak veya kolonya ve gazyağı dökmek gibi yöntemlere başvurulmamalıdır.
- İnsanların veya hayvanların kanlarına korunmasız temas yapılmamalıdır.
- Kene sayısının azaltılmasına yönelik tedbirler arasında ilaçlama çalışmaları yer almalıdır. Çiftlik hayvanlarına yönelik kene mücadelesiyle hayvan barınaklarının ilaçlanması uygun olmakla birlikte, geniş çevre ilaçlamaları faydalı bulunmamaktadır.

2004 yılında Refik Saydam Hıfzısıhha Enstitüsü'nü devreye soktu.

Türkiye'de bugüne kadar 500'ü aşkın KKKA vakası tespit edilirken, son dört yılda ölenlerin sayısı 30'a yaklaştı. Sağlık Bakanlığı verilerine göre, 2002-2003 yılında 150 vaka altı ölüm, 2004 yılında 249 vaka 13 ölüm, 2005 yılında (24 Haziran 2005'e kadar) 55 vaka bir ölüm gerçekleşti. 2006 yılında ise altı kişi hastalık sonucu yaşamını yitirdi, ölü sayısının artmasından endişe ediliyor. Tokat, Sivas ve Çorum başta olmak üzere 22 il, hastalık yönünden riskli yerler olarak tespit edildi. Hastalık ilk kez 1944-1945 yıllarının yaz aylarında Batı Kırım steplerinde ürün toplamaya yardımcı olan Rus askerlerine musallat oldu. 1956'da ise Kongo'da görülmüş. Bu yüzden Kırım Kongo kanamalı ateşi adıyla dünya tıp literatürüne geçti.

BİR KENE 5-7 BİN YUMURTA ÜRETİYOR

Uzmanlar, KKKA'nın kontrolü için bugün dünyada kabul görmüş bir uygulamanın mevcut olmadığını, hastalığın tedavisinin de bulunmadığını söylüyor. Korunmada kişisel tedbirlerin büyük önem taşıdığını hatırlatan uzmanlar, hastaların uygun şartlara sahip hastane takiplerinin yapılması gerektiğini vurguluyorlar. Bu arada, hastalığı önlemek için Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından bir ilaç gönderildiği ancak bu ilacın ölümleri engelleyemediği belirtildi. İlacın etkili olmadığının WHO'ya bildirildiği yetkililer tarafından açıklanırken, "Hastalık ülkemiz açısından bir vaka. Bakanlığımız çalışmalarını sürdürüyor. Doğadaki keneyi yok etmemiz mümkün değil. Çünkü, kırsalda yaşayan ve orman bitki örtüsünün içine yerleşebilen bir hayvan. Bir kene 5-7 bin arası yumurta üretiyor, virüsü yumurtalarına geçirebiliyor" diye belirtiler.

Kene ısırığı sonucu ortaya çıkan KKKA hastalığının taraflarından olan Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı da hastalığa karşı gerekli önlemlerin alınması amacıyla 81 ilin valiliğine bir genelge gönderdi. Hastalığın yayılmasında rol oynayan kenelerle mücadele konusunda çalışmalar yapıldığını açıklayan bakanlık yetkilileri, risk taşıyan 22 ilde Sağlık Bakanlığı ile işbirliği yapıldığını belirttiler.

KKKA Bilimsel Kurulu toplandı

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü Uzm. Dr. Turan Buzgan, kenenin neden olduğu Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA) hastalığının insandan insana geçebileceğini söyledi. Buzgan, kenelerin daha çok yaban hayvanların dolaştığı dağlık alanlarda bulunduğunu belirterek, kene riski olan yerlerde bulunulduğunda vücudu tamamen örtecek giysiler giyilmesi gerektiğini kaydetti. Buzgan ayrıca, keneyi vücuttan uzaklaştırmak için sağlık kuruluşuna başvurmaya gerek olmadığını ifade ederek, "Kene bir cımbızla deriye yapıştığı yerden tutulup sağa sola oynatılarak çivi çıkarır gibi çıkarılmalıdır" dedi.

KKKA Bilimsel Kurulu, hastalığın son zamanlarda artması ve ölümlere yol açması üzerine Sağlık Bakanlığı'nda ikinci kez toplandı. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürü Uzm. Dr. Turan Buzgan, kurulda alınan kararları açıkladı. KKKA'nın etkeni virüs olan bir enfeksiyon hastalığı olduğunu belirten Buzgan, hastalığın etkeni olan virüsün taşıyıcısı olarak rol alan kenelerin, yabani hayvanlar, çiftlik hayvanları ve insanlar arasında virüsün taşınmasına ve çoğalmasına aracılık ettiğini bildirdi. Türkiye'de 2002 ve 2003 yıllarının bahar ve yaz aylarında özellikle "Kelkit Vadisi" diye bilinen bazı illerimizin özellikle kırsal kesiminde yüksek ateşle seyreden ve ölümcül olabilen bir hastalık görülmeye başladığını hatırlatan Buzgan, yapılan çalışmalarla hastalığın Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA) isimli bir enfeksiyon hastalığı olduğunun belirlendiğini kaydetti. Hastalık etkeninin de bir virüs olduğunun ortaya konulmasıyla hastalığın kontrolüyle ilgili olarak gereken tedbirlerin alındığını anlatan Buzgan, "Ülkemizde hastalıkla ilişkili bulunan kene türü yaban hayatı ile çok yakından ilişkilidir. Bu kene yaşama dönemlerinin bir bölümünde yaban hayvanlarından kan emerken, hayatının diğer evresinde özellikle çiftlik hayvanlarından kan emmektedir. Söz konusu kene kurak ve yarı kurak bozkır iklimini sevmekte ve genellikle bozkır ile diğer iklimlerin kesişme yerlerinde, kuru taban örtüsüne sahip bodur ormanlık (meşe, geven vb.) alanlarda yaygın olarak görülmektedir. Özellikle vadilerle çevrili dağlık alanların yamaçları, yaban hayvanlarının daha sık dolaştığı alanlar olduğundan keneler açısından oldukça zengin bölgelerdir" diye konuştu.

TÜRKİYE'DE KENE İLK KEZ KELKİT VADİSİ VE ÇEVRESİNDE GÖRÜLDÜ

Buzgan, hastalığın Orta Asya, Afrika, Orta Doğu, Kafkas ve Balkan ülkelerinde görüldüğünü, Türkiye'de ise ilk kez Kelkit Vadisi ve çevresinde yer alan illerde fark edildiğini bildirdi. Hastalığın bugün kadar başta Kelkit Vadisi civarı ağırlıklı olmak üzere 22 ilde görüldüğünü anlatan Buzgan, şunları söyledi:

"Virüsün, küçük odaklar şeklinde yaban hayvanlarıyla kene arasında devamlılığını sağladığına inanılmaktadır. Hastalık, yaban hayatı ile insanların iç içe olduğu bölgelerde kene sayısının artışına bağlı olarak çıkmaktadır. Yaban hayvanlarıyla evcil hayvanların karşılaşmaları veya gece gündüz farkı da olsa aynı veya yakın alanları kullanmalarıyla evcil hayvanlara kene geçişi olmakta ve virüs için yeni çoğalma alanları oluşmaktadır. Evcil hayvanlara yapışmak suretiyle beslenen enfekte kenelerin yumurtalarıyla otlaklarla hayvanların yaşadığı diğer alanlar da riskli alanlar haline gelebilmektedir. Virüsler hayvanlarda genellikle belirti veren bir hastalığa yol açmamaktadır. Hasta insanların kanlarıyla kontrolsüz temasla insandan insana hastalığın geçebilmesi de söz konusudur. Hastalık ani yükselen ateş, baş ağrısı, kırıklık, halsizlik, kas ağrıları, belirgin iştahsızlık ile başlar. İshal ve kusma da görülebilir. Bazı olgularda vücudun değişik bölgelerinde kanamalar (burun kanaması, dişeti kanaması, iç organ kanaması ve cilt altı kanaması vb.) görülür ve hastalık ağır seyredebilir. Kırım-Kongo kanamalı ateşi doğal dengenin değişimiyle (iklim, bitki örtüsü, yabani hayvan sayısındaki artış vb.) doğrudan ilgili bir hastalıktır. Hastalığın tedavisinde uygulanabilecek etkililiği bilimsel olarak kanıtlanmış bir İlaç ile yine etkinliği bilimsel çevrelerce kabul görmüş, yan etkileri tolere edilebilir ve uygulanabilir bir aşı bulunmamaktadır. Bazı Doğu Avrupa ülkelerinde zaman zaman kullanılan KKKA aşıları, bilimsel çevreler ve Dünya Sağlık Örgütünce uygulanabilir bulunmamıştır. KKKA hastalığının kontrolünde bilinçli korunma tedbirlerinin alınması oldukça önem kazanmaktadır. Epidemilerin kontrolünde, kişisel korunma önlemlerinin alınması ve kene sayısının azaltılması amaçlanmaktadır."